

deel 1

strategie naar omschakeling

Uitgangspunten en regelgeving Hoofdstuk 1

‘Na het verschijnen van het decreet in het Staatsblad werd overleg gepleegd tussen de schepenen van Groen en Milieu en de respectievelijke diensten. Er werd uitdrukkelijk gekozen voor het stopzetten van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Het argument gezondheid speelt een belangrijke rol: bestrijdingsmiddelen zijn schadelijk, anders zouden ze niet werkzaam zijn.’

[**Hilde Pootemans** • milieuambtenaar, stad Hasselt]

1.1. Probleemstelling

Doorheen de tijd is onze samenleving vooral omwille van het gebruiksgemak en de relatief lage kostprijs meer en meer chemische bestrijdingsmiddelen gaan gebruiken ter bestrijding van allerlei ongewenste plagen, ziekten en onkruiden. Dit gebruik ging ten koste van het leefmilieu en de menselijke gezondheid.

Nadelige neveneffecten van chemische bestrijdingsmiddelen zijn onder andere ecotoxiciteit, bioaccumulerende eigenschappen en hormoonverstorende effecten. Het is verontrustend vast te stellen dat heel wat van deze producten in ons milieu teruggevonden worden en negatieve gevolgen veroorzaken.

Bestrijdingsmiddelen worden vaak inefficiënt toegepast waardoor een gedeelte niet terecht komt op het doelwit maar veeleer in de atmosfeer, de bodem, het grondwater of het oppervlaktewater, waar ze schadelijke effecten veroorzaken. De landbouw heeft een belangrijk aandeel in de uitstoot van chemische bestrijdingsmiddelen, maar ook huishoudens, industrie en overheid gebruiken belangrijke hoeveelheden. Het Milieu- en natuurrapport geeft een volledig en actueel overzicht van de milieudruk door de verspreiding van bestrijdingsmiddelen.

1.2. Het milieu staat onder druk

Via een vijftal routes komen chemische bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater terecht: druppeldrift (afdrijven van het toegepaste bestrijdingsmiddel), reiniging van tanks, afspoeling, uitspoeling en atmosferische depositie. Sinds 1996 speurt de Vlaamse Milieumaatschappij systematisch naar het voorkomen van chemische bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater. Momenteel worden een 100-tal plaatsen onderzocht op de aanwezigheid van 104 stoffen en hun afbraakproducten. Deze meetpunten worden maandelijks bemonsterd. Voor andere meetpunten (in de fruitstreek of aan de gewestgrenzen) is de staalname minder frequent.

In 2001 werden 4% van de onderzochte producten en afbraakproducten in meer dan een derde van de metingen aangetroffen. Dit zijn diuron, glyfosaat, atrazine en bentazon. Diuron bijvoorbeeld wordt over heel Vlaanderen in vrij aanzienlijke gemiddelde concentraties teruggevonden. Dit stemt overeen met het frequente gebruik ervan op verharde oppervlakten en in openbaar groen. Gemiddelden van meer dan 10 keer de PNEC-waarde (de Predicted No Effect Concentrations voor diuron bedraagt 50 ng/l) komen ongeveer in 40% van alle meetplaatsen voor.

Ook het grondwater blijft niet gespaard. Op een 300-tal meetpunten, gelegen in agrarisch gebied controleert de afdeling Water tweemaal per jaar de aanwezigheid van chemische bestrijdingsmiddelen. Diuron, atrazine, desethylatrazine (een afbraakproduct van atrazine) en bentazon worden in een kwart van de metingen aangetroffen.

1.3. Ook onze gezondheid blijft niet gespaard

Dat chemische bestrijdingsmiddelen opduiken in grond- en oppervlaktewater vormt een belangrijke bedreiging voor de drinkwaterwinning. Dit is bijvoorbeeld het geval voor atrazine in het zuidelijke deel van het IJzerbekken. Meerdere weken per jaar kan geen oppervlaktewater worden ingenomen, omdat de wettelijke normen voor de productie van drinkwater overschreden worden. Atrazine kan door actieve kool verwijderd worden, maar slechts voor maximaal 90%. Omdat de drinkwaternorm 0,1 µg/l bedraagt, mag de atrazine in het ruwwater de waarde van 0,9 µg/l niet overschrijden. Anders is het niet mogelijk een eindproduct te bekomen dat aan de wettelijke kwaliteitsnormen voldoet.

Burgers en openbare diensten kunnen geen atrazine meer aankopen en gebruiken. Het is immers sinds 1 augustus 1991 verboden als totaalherbicide. Vermoedelijk heeft de landbouw dan ook een belangrijk aandeel in de verontreiniging. Uit onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van atrazine in het IJzerbekken hoofdzakelijk afkomstig is van puntlozingen die veroorzaakt worden door verkeerde handelingen tijdens het vullen van de sproeimachines. De hoogste atrazinewaarden worden immers aangetroffen op de tapplaatsen.

Door de aanwezigheid van chemische bestrijdingsmiddelen in het leefmilieu is de volksgezondheid rechtstreeks of onrechtstreeks bedreigd. In het bijzonder moeten de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, zoals kinderen, worden beschermd. Hier moet het voorzorgsprincipe toegepast worden.

In dit kader werd recent gestart met een grootschalig onderzoek *Milieu en gezondheid* in Vlaanderen. Bedoeling is dat verder onderzocht wordt welke soort effecten een vervuild milieu heeft op de menselijke gezondheid. Zijn er bijvoorbeeld verhoogde PCB-waarden in ons lichaam te meten? Zijn er sporen van dioxines, bestrijdingsmiddelen, lood en benzeen terug te vinden? Op deze manier wil men gegevens verzamelen over de relatie tussen vervuilende componenten in de omgeving en de vervuiling die deze veroorzaken in de mens. De deelstudie *Pasgeborenen* moet gegevens opleveren over het effect van micropolluenten op de verstandelijke ontwikkeling, het gedrag en het voorkomen van astmatische en allergische problemen. Voorts is er de deelstudie *Adolescenten* waarbij vooral

onderzocht zal worden welke effecten milieuverontreiniging kan hebben op de groei en ontwikkeling. Tot slot wordt er in de deelstudie *Volwassenen* gepeild naar het cumulatieve effect van (jarenlange) blootstelling aan polluenten.

1.4. Minder bestrijdingsmiddelen: een noodzaak

Het is onthutsend vast te stellen hoe vanzelfsprekend het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is voor veel mensen. Het gebruik is dusdanig ingeburgerd dat zelden nagedacht wordt over de mogelijke negatieve gevolgen ervan of over alternatieve middelen.

In het Vlaams Milieubeleidsplan 1997-2001 wordt resoluut gekozen voor een halvering van de milieu-impact van bestrijdingsmiddelen tegen 2005 en dit in vergelijking met 1990. Volgens het Milieu- en natuurrapport 2002 is deze doelstelling al voor de helft gerealiseerd. Er zijn dus nog bijkomende inspanningen nodig van alle doelgroepen.

Met het decreet houdende de vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen door de openbare diensten in het Vlaamse Gewest wordt daartoe een belangrijke stap gezet. De volledige tekst staat op p.12.

In de samenwerkingsovereenkomst die het Vlaamse Gewest afsluit met de gemeenten en met de provincies, in het natuurdecreet en in het bermbesluit komt de reductie van het gebruik van bestrijdingsmiddelen aan bod. Heel wat diensten zijn dus al op de goede weg. Een aantal gemeenten slaagt er zelfs nu al in om geen bestrijdingsmiddelen meer te gebruiken. Zij bewijzen dat omschakelen mogelijk is.

21 december 2001 - Decreet houdende vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten in het Vlaamse Gewest.

Art. 1. Dit decreet regelt een gewestaangelegenheid.

Art. 2. In dit decreet wordt verstaan onder:

- 1° bestrijdingsmiddel: elke stof bestemd voor de vernietiging of de aantasting van het metabolisme van schadelijk geachte dieren, planten, micro-organismen of virussen; in deze definitie zijn onder meer begrepen: de fytofarmaceutische producten, de insectenverdelgers, de schimmelwerende middelen, de herbiciden, de groeiregelaars, de nematociden, de mollusciciden, de rodenticiden, de repellenten; de volgende stoffen worden niet beschouwd als bestrijdingsmiddelen in de zin van dit decreet: biologische bestrijdingsmiddelen; stoffen bestemd voor de specifieke bestrijding van levende organismen die gebouwen of woningen infesteren of die mens of dier parasiteren;
- 2° openbare diensten: alle publiekrechtelijke rechtspersonen actief op het grondgebied van het Vlaamse Gewest;
- 3° reductieprogramma voor bestrijdingsmiddelen: een programma tot vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen of tot wijziging van het soort van bestrijdingsmiddelen dat wordt gebruikt, opgesteld door een openbare dienst, met het oog op de bescherming van mens en milieu.

Art. 3. Op het grondgebied van het Vlaamse Gewest en onverminderd de bevoegdheid van de Vlaamse regering om het gebruik te reglementeren van andere stoffen die giftig of gevaarlijk zijn voor mens en milieu, is het voor alle openbare diensten verboden gebruik te maken van bestrijdingsmiddelen:

- a) in de openbare parken en plantsoenen;
- b) op minder dan 6 meter van waterlopen, vijvers, moerassen of andere oppervlaktewaters;
- c) op wegranden, bermen en andere terreinen van het openbare domein die deel uitmaken van de weg of er bij horen, autosnelwegen, waterwegen en spoorwegen inbegrepen;
- d) in natuur- en bosgebieden of kwetsbare gebieden zoals vallei- of brongebieden, zoals bedoeld in het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu en het bosdecreet van 13 juni 1990;
- e) op de terreinen die al dan niet behoren tot het openbaar domein, waarvan een overheid eigenaar, vruchtgebruiker, pachter, opstalhouder of huurder is en die voor openbaar nut worden gebruikt of horen bij een gebouw dat voor openbaar nut wordt gebruikt.

Dit verbod gaat in vanaf 1 januari 2004.

Onverminderd de geldende wetgeving, in geval van acute en redelijkerwijze niet te voorzien plagen die een gevaar inhouden voor mens en/of milieu of in het geval van situaties die een ernstige bedreiging vormen of kunnen vormen voor de veiligheid van de mens en waarvoor tegelijkertijd geen afdoende alternatieve bestrijdingswijzen voorhanden zijn, kan de openbare dienst tijdelijk van dit verbod afwijken, mits de dienst dit onmiddellijk meldt aan de minister bevoegd voor leefmilieu.

De Vlaamse regering kan nadere regels vaststellen inzake de gevallen waarin het vorige lid van toepassing is en inzake de tijdelijkheid.

Art. 4. De openbare diensten bezorgen aan de minister bevoegd voor leefmilieu ten laatste tegen 1 juni 2003 een reductieprogramma voor bestrijdingsmiddelen voor hun dienst. Dit programma bevat de nodige maatregelen om uitvoering te geven aan het verbod zoals bepaald in artikel 3. Een openbare dienst kan in het reductieprogramma een afwijking vragen op het verbod bepaald in artikel 3, eerste en tweede lid. De openbare dienst stuurt daartoe het reductieprogramma bij aangetekend schrijven naar de minister bevoegd voor leefmilieu, die er binnen de drie maanden na ontvangst uitspraak over doet. De beslissing van de minister bevoegd voor leefmilieu wordt binnen de vijftien dagen bij aangetekend schrijven bezorgd aan de openbare dienst die een afwijking aanvraagt. Bij gebrek aan tijdige betekening aan de openbare dienst, wordt het reductieprogramma voor bestrijdingsmiddelen geacht te zijn goedgekeurd.

De Vlaamse regering kan nadere regels vastleggen inzake inhoud en procedure van een reductieprogramma voor bestrijdingsmiddelen.

Art. 5. De Vlaamse regering trekt financiële stimuli uit voor gemeenten die informatiecampagnes opzetten ten behoeve van particulieren, met de bedoeling het gebruik van bestrijdingsmiddelen door de huishoudens terug te dringen.

Art. 6. Alle schendingen van dit decreet worden onderzocht, vervolgd en bestraft overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu.

Krachtlijnen voor een strategie naar omschakeling

Hoofdstuk 2

‘Vanuit de dienst Plantsoenen groeide het besef dat een reductie van bestrijdingsmiddelen aan de orde was. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen en het verminderen ervan werd een belangrijk aandachtspunt. Dit was toen nog geen expliciete beleidskeuze. Dat kwam er pas na het ondertekenen van het milieuconvenant. Sindsdien inventariseert de dienst Leefmilieu en Natuurontwikkeling het verbruik van bestrijdingsmiddelen van alle stadsdiensten. Ook andere diensten werden verplicht hier aandacht voor te hebben. Om het totale verbruik te doen dalen organiseert de dienst Leefmilieu overlegmomenten tussen de verschillende diensten. Ook overleg tussen verschillende besturen is belangrijk. Het gaat niet op dat de stad Gent geen bestrijdingsmiddelen gebruikt, maar dat de NMBS of het Gewest op Gents grondgebied dat wel doet en hierdoor heel wat inspanningen van de stad teniet doet.’

[Vera Bracke • dienst Plantsoenen, stad Gent]

Dit draaiboek moet openbare diensten op weg helpen om een vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen te realiseren. Het richt zich tot de beleidsverantwoordelijken, de personen die het beleid concreet maken en de uitvoerders.

Het decreet stelt als streefdoel de nuloptie: de meest milieuvriendelijke toepassing van bestrijdingsmiddelen is ze *niet* gebruiken. Die nuloptie is echter voor sommige openbare diensten op korte termijn niet evident en zelfs niet steeds haalbaar. Daarmee houdt dit draaiboek rekening. Elke vermindering van bestrijdingsmiddelen naar hoeveelheid of schadelijkheid is hoe dan ook een stap vooruit en dat moet ondersteund worden.

Maar toch gaat het decreet veel verder. Een reductie van bestrijdingsmiddelen wordt daarom in dit draaiboek niet opgevat als een eenmalige actie. Het openbaar groen wordt duurzaam omgevormd naar ecologisch groen, waar bestrijdingsmiddelen steeds minder nodig zijn en op termijn overbodig worden. Hetzelfde geldt voor verharde oppervlakten.

Daartoe krijgen de openbare diensten van bij de aanvang het algemene duurzame kader mee én de preventieve oplossingen. Het is de bedoeling dat elke stap – minder, of andere bestrijdingsmiddelen – consequent gekaderd wordt in het einddoel: de nuloptie.

Uit buitenlandse voorbeelden (cf. Berlijn) blijkt, dat de nuloptie niet utopisch is. Ook in Vlaanderen zijn er nu al steden en gemeenten die voluit voor de nuloptie gaan. Maar voor veel openbare diensten staat het verminderen van bestrijdingsmiddelen gelijk met het *niet onderhouden* van openbaar terrein. Dit draaiboek maakt duidelijk dat het veeleer gaat om *anders* dan om *niet* beheren.

Een reductiebeleid kan bestaan uit verschillende stappen om tot een nulgebruik van chemische bestrijdingsmiddelen te komen. Deze stappen worden inhoudelijk ingevuld voor vijf sporen. Alvorens in de praktijk van start te gaan, moet voor ieder spoor een inventaris worden opgemaakt, doelstellingen worden geformuleerd en acties worden uitgewerkt. Voor de uitvoering moet een tijdschema worden opgemaakt en budgetten worden geraamd. Dit zijn de voorbereidende activiteiten die zeer belangrijk zijn bij het uitstippelen van een weloverwogen reductiebeleid. Zo wordt een overzicht verkregen van de mogelijkheden en het noodzakelijk traject om van het huidige beheer om te schakelen naar een beheer zonder bestrijdingsmiddelen. Is een stapsgewijze afbouw noodzakelijk? Is een gefaseerde aanpak per deelgebied noodzakelijk? Hoeveel tijd vergt de afbouw?

De resultaten van deze denkoefening worden opgenomen in één of meerdere actieprogramma's, naargelang van het huidige beheer. Dit actieprogramma wordt ingediend bij de bevoegde afdeling, belast met de opvolging van de uitvoering van het decreet:

AMINAL afdeling Water

Alhambra-gebouw

Emile Jacquainlaan 20, bus 5

1000 Brussel

tel. 02/553 21 11

fax 02/553 21 05

e-mail: water@lin.vlaanderen.be

2.1. De vijf-sporen-aanpak

In het reductieprogramma staan vijf sporen centraal. De sporen worden elk afzonderlijk besproken in het draaiboek in deel 2, *Vijf-sporen-aanpak*.

Spoor 1: Sensibilisatie van de medewerker

De eerste stap is de bewustmaking van alle interne medewerkers betrokken bij het reductieprogramma. Zij zijn het die dit vernieuwde beleid gestalte geven, uitvoeren en uitdragen naar de burgers. Zonder een doorgedreven sensibilisatie blijft ook de motivatie achterwege en die is essentieel voor succes. Meer uitleg over sensibilisatie staat op p. 27.

Spoor 2: Risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen

Aan de hand van de POCER-indicator kunt u inzicht verwerven in de graad van schadelijkheid van bestrijdingsmiddelen voor mens en milieu en overschakelen op bestrijdingsmiddelen met een lager risico. Meer uitleg over risico-evaluatie van de gebruikte bestrijdingsmiddelen staat op p. 35.

Spoor 3: Sensibilisatie van de burger

Het is de bedoeling dat de burger bewust wordt van de schadelijkheid van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Hij verkrijgt inzicht in de voordelen van een vermindering van het gebruik en schraagt het reductieprogramma. Daartoe zal sensibilisatie nodig zijn. ‘Burger’ moet hier ruim begrepen worden. Het gaat hier niet alleen om bijvoorbeeld inwoners van steden en gemeenten, maar ook om gebruikers van de openbare ruimte die bij andere diensten in beheer is en privé-instellingen en bedrijven. Elke openbare dienst zal hiertoe de gepaste communicatie gebruiken. Meer uitleg over sensibilisatie staat op p. 27.

Spoor 4: Beheer van kruidgroei op verhardingen

Er zijn zeer diverse soorten verhardingen. Soms zijn ze niet goed aangelegd met het oog op een ecologisch onderhoud. Bij de aanleg van nieuwe verhardingen kan dit euvel worden voorkomen. Bestaande verhardingen kunnen geleidelijk worden aangepast. Voor het beheer van verhardingen worden alternatieve mechanische methoden voorgesteld, met de bijbehorende machines en de kostprijs. Meer uitleg over het beheer van kruidgroei op verhardingen staat op p. 55.

Spoor 5: Beheer van groenzones

Groenzones zullen soms vanuit een meer ecologische visie aangelegd moeten worden. Dat biedt betere garanties voor een vlot toe te passen beheer zonder bestrijdingsmiddelen. In dit spoor wordt ingegaan op de diverse soorten groen. Enkele hardnekkige ‘ongewenste’ kruiden worden besproken. Er gaat aandacht naar waterpartijen en naar ziekten en plagen. Meer uitleg over het beheer van groenzones staat op p. 73.

Het is goed mogelijk dat een van deze sporen de facto niet van toepassing is voor uw dienst, of dat ze creatief moeten worden aangepast. Een voorbeeld: als een gemeente in haar groenzones nu al geen bestrijdingsmiddelen (meer) gebruikt, dan hoeft dit spoor in het reductieprogramma niet uitgewerkt te worden. Of nog: voor gemeenten zijn de inwoners de partners in de sensibilisatie, voor vervoersmaatschappijen zijn dat dan weer de gebruikers.

De vijf sporen

Spoor 1:

Sensibilisatie van de medewerker

Spoor 2:

Risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen

Spoor 3:

Sensibilisatie van de burger

Spoor 4:

Beheer van kruidgroei op verhardingen

Spoor 5:

Beheer van groenzones

2.2. Voorbereidende activiteiten bij elk spoor

Voor elk spoor zijn er vijf voorbereidende activiteiten uit te voeren. Iedere dienst maakt zelf uit op welke manier deze ingevuld worden. Richtlijnen, suggesties en ideeën om de invulling te vergemakkelijken zijn voor ieder spoor afzonderlijk terug te vinden in het draaiboek. Ze zijn een noodzaak om tot een degelijk reductieprogramma te komen op maat van de bestaande toestand en om te voldoen aan het decreet. De voorbereidende activiteiten zijn:

2.2.1. Inventariseren

Inventariseren is nodig om de huidige situatie volledig te omschrijven. Een helder beeld van de huidige situatie laat toe het vertrekpunt te identificeren.

De volgende vragen kunnen daarbij aan bod komen:

- Bij sensibilisatie: wie is er betrokken? Op welke wijze?
- Bij risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen: welke producten worden gebruikt? Hoe? Hoeveel? Voor welk probleem?
- Bij beheer van kruidgroei op verhardingen: om welke verhardingen gaat het? Met welke functie? Met welke problemen? Welk beheer?
- Bij beheer van groenzones: om welk type groen gaat het? Met welke functie? Met welke problemen? Welk beheer?

2.2.2. Doelstellingen formuleren

De gewenste situatie moet omschreven worden. Zo is duidelijk wat het einddoel is. Zowel voor de beleidsmensen, de uitvoerders als voor de burgers is het aan-geven van een eenduidige doelstelling belangrijk.

- Bij sensibilisatie: wat wordt van elke betrokkene verwacht?
- Bij risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen: naar welke producten wordt omgeschakeld? Welke extra veiligheidsmaatregelen worden genomen?
- Bij beheer van kruidgroei op verhardingen: welk beheer is gewenst? Voor welke onkruidklasse wordt gekozen?
- Bij beheer van groenzones: welk beheer is gewenst?

2.2.3. Acties uitwerken

Een duidelijke omschrijving van de huidige situatie (inventariseren) en de gewenste situatie (doelstellingen formuleren) laat toe de noodzakelijke acties af te lei-

den om van de huidige situatie naar de gewenste situatie te gaan. Bijvoorbeeld de heraanleg van de afwatering van een plein, het vervangen van een beplanting.

2.2.4. Tijdschema opstellen

Aan de hand van de lijst met acties wordt nu een tijdschema opgemaakt. Ga na hoeveel tijd er nodig is per actie. Voor een goedkeuring van het reductieprogramma moet het tijdschema in elk geval de maximale termijnen uit het stappenplan respecteren. Anderzijds is het wenselijk om acties niet nodeloos uit te stellen. Voor alle betrokkenen geeft een efficiënte en doortastende aanpak meer voldoening.

2.2.5. Budgetten ramen

Maak een begroting voor alle geïdentificeerde acties in de planning.

2.3. Reductieprogramma

Als voor alle sporen de verschillende voorbereidende activiteiten zijn uitgevoerd, kan een reductieprogramma worden opgemaakt. Zo wordt duidelijk wat in de praktijk moet worden gerealiseerd.

In dit draaiboek worden twee reductieprogramma's voorgesteld. Het eerste, een *reductieprogramma voor een nulgebruik vanaf 2004* (p. 18), is geheel conform het decreet. Een tweede reductieprogramma betreft de stapsgewijze afbouw van het bestrijdingsmiddelengebruik als afwijking op het decreet.

In dit *reductieprogramma met een afwijking op het nulgebruik* (p. 19) moet uiterlijk op 1 januari 2015 het nulgebruik bereikt worden.

2.4. Rapportering

Tijdens de uitvoering van het reductieprogramma is het noodzakelijk om de voortgang van het reductieprogramma regelmatig te evalueren. Zijn alle acties gebeurd? Verliepen ze volgens het tijdschema, binnen het voorziene budget? Zo niet, waarom niet? Hebben de acties tot het gewenste doel geleid? Zo niet, waarom niet? Deze informatie wordt ingediend bij de rapportering.

Opstellen van een reductieprogramma

Hoofdstuk 3

‘Er werd gekozen om wijkgericht te werken aan het uitzicht, de leefbaarheid en de ecologie van de buurt. Door te mikken op de kleinschaligheid wordt ingespeeld op het feit dat mensen meer vatbaar zijn voor wat er in hun onmiddellijke omgeving gebeurt. De sensibilisatieacties zullen aan dit wijkgericht werken gekoppeld worden. Een mooi voorbeeld is de haagscheeractie: de stad Hasselt stelt een hakselaar ter beschikking op voorwaarde dat de burger zelf het gehakseld hout hergebruikt. De boodschap is duidelijk: je hebt voldoende materiaal in je eigen tuin om ecologisch te werken. Deze manier van werken is arbeidsintensief maar geeft resultaat.

Er wordt een nieuwe onkruidbeheerploeg opgericht. Deze ploeg bestaat uit 5 Minawerkers, 5 werkers art. 60 van het OCMW en twee arbeiders die de ploeg begeleiden. Deze ploeg zal worden ingezet om het onkruid te beheren. In de winter wordt ook zwerfvuil opgehaald. De kosten voor zo’n ploeg zijn minimaal: twee arbeiders, klein werkmateriaal en een vrachtwagen.

Voor het CityTeam worden alle 16 jarigen uitgenodigd om enkele dagen als jobstudent aan het werk te gaan bij de uitvoeringsdiensten van de stad Hasselt (onkruid en zwerfvuil). Dat kan in de paasvakantie en in de zomervakantie. Vorig jaar werkten er zo’n 250 jongeren. Ze krijgen uitleg over onkruidbeheer, gekaderd in de bredere beleidsvisie. Ze weten wat hun taak is en waarom. De reacties zijn positief. De jongeren zijn buiten met een groepje aan het werk onder begeleiding van arbeiders.

‘Hasselt proper’ is een jaarlijkse actie die zwerfvuil aanpakt. Vanaf volgend jaar zal ook onkruidbeheersing een plaats krijgen in deze actie.’

[Hilde Pootemans • milieuambtenaar, stad Hasselt]

Het decreet houdende *vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten in het Vlaamse Gewest* (21 december 2001) stelt, dat voor 1 juni 2003 een reductieprogramma ingediend moet worden om vanaf 1 januari 2004 over te stappen op een nulgebruik, tenzij in dit reductieprogramma een afwijking aangevraagd wordt. Elke openbare dienst moet dus sowieso op 1 juni 2003 een reductieprogramma indienen.

Hierna worden de procedures besproken, samen met de in te dienen documenten om aan de vereisten van het decreet te beantwoorden. Conform het decreet onderscheiden we twee soorten reductieprogramma's: één voor een nulgebruik vanaf 1 januari 2004 (tabel 1) en één met een afwijking op het nulgebruik (tabel 2).

Tabel 1 Reductieprogramma voor een nulgebruik vanaf 1 januari 2004

		Reductieprogramma				
	Uiterste indieningsdatum	Sporen	Toepassingsgebied	Maximale uitvoeringstermijn	Basisvereisten	In te dienen documenten
Actieprogramma	1 juni 2003	sensibilisatie van de medewerker	volledig areaal	2003	aanstellen coördinator- pesticidenreductie	planningsdocument A
		risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen		2003		
		sensibilisatie van de burger		2003		
		beheer van kruidgroei op verhardingen		2003		
		beheer van groenzones		2003		
Rapportering	1 april 2004	alle sporen				rapporteringsdocument A

Tabel 2 Reductieprogramma met een afwijking op het nulgebruik

		Reductieprogramma				
Stappenplan (fazering van het reductieprogramma)	Uiterste indieningsdatum	Sporen	Toepassingsgebied	Maximale uitvoeringstermijn	Basisvereisten	In te dienen documenten
Beleidsplan	1 juni 2003			2004-2014	aanstellen coördinator- pesticidenreductie	beleidsverklaring m.b.t. engagement
Eerste actieprogramma	1 juni 2003	sensibilisatie van de medewerker risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen	volledig areaal	2004-2014 2004-2014		planningsdocument B
Tweede actieprogramma	1 april 2004	sensibilisatie van de burger beheer van kruidgroei op verhardingen beheer van groenzones	minimum 20% van het areaal	2005-2008 2005-2008 2005-2008	kiezen deelproject	planningsdocument C
Jaarlijkse rapportering	jaarlijks vóór 1 april	alle sporen				rapporteringsdocument B
Derde actieprogramma	1 april 2008	sensibilisatie van de burger beheer van kruidgroei op verhardingen beheer van groenzones	stapsgewijs tot 100% van het areaal	2009-2014 2009-2014 2009-2014	evaluatie van het deelproject	planningsdocument D
Jaarlijkse rapportering	jaarlijks vóór 1 april	alle sporen				rapporteringsdocument B

3.1. Reductieprogramma voor een nulgebruik vanaf 1 januari 2004

3.1.1. Werkwijze

Openbare diensten kunnen ervoor kiezen om vanaf 1 januari 2004 over te stappen op een nulgebruik. Daarvoor moet een reductieprogramma worden ingediend dat weergeeft hoe het reductiebeleid in 2003 zal worden georganiseerd om tot een nulgebruik te komen vanaf 2004 (tabel 1). Om een degelijk reductieprogramma te ontwikkelen, is het noodzakelijk om voor de verschillende sporen de voorbereidende activiteiten uit te voeren zoals beschreven op p. 16.

Een basisvereiste is het aanduiden van een coördinator-pesticidenreductie die instaat voor de coördinatie van de opmaak en de uitvoering van het reductieprogramma. De coördinator-pesticidenreductie fungeert als aanspreekpunt, bewaakt de voortgang van het reductieprogramma, motiveert en sensibiliseert al wie betrokken is, informeert het bestuur over de voortgang en doet het nodige om in orde te zijn met de bepalingen van het decreet.

Probeer de denkoefening zo specifiek en uitgebreid mogelijk te doen: inventariseren, doelstellingen formuleren, acties uitwerken, tijdschema opstellen en budgetten ramen. Bij de rapportering wordt een samenvatting gevraagd.

Opgelet: wanneer geopteerd wordt voor een reductieprogramma met een nulgebruik vanaf 2004 is het alleen nog mogelijk om nadien een tijdelijke afwijking te bekomen in bijzondere omstandigheden zoals voorzien in artikel 3, derde lid van het decreet.

Naast de inspanning om tot een nulgebruik te komen, is het ook belangrijk dat in het reductieprogramma aandacht besteed wordt aan sensibilisatieacties voor gebruikers en inwoners om te vermijden dat de geleverde inspanningen teniet gedaan worden. Het is bovendien wenselijk dat deze initiatieven over verschillende jaren lopen.

3.1.2. Planning

Actieprogramma

(in te dienen document: planningsdocument A - bijlage 1, p. 161)

Het planningsdocument A bestaat uit een beschrijvend en een samenvattend gedeelte. Het voorziet in de nodige ruimte voor een beschrijving en motivering van acties die moeten worden ondernomen om de doelstellingen voor de verschillende sporen te realiseren. Voorts wordt de tijd aangegeven waarbinnen de acties worden gerealiseerd, rekening houdend met de maximale uitvoeringstermijn (in dit geval 2003). Tot slot worden de budgetten voor de verschillende acties geraamd. Dit alles wordt in een samenvattende tabel gegoten.

Ook is het noodzakelijk om een inventaris voor 2002 in te dienen. Zowel voor het beheer van verhardingen als het beheer van groenzones moet de inventaris volgende gegevens bevatten:

- het huidige gebruik van bestrijdingsmiddelen (oppervlakte, product, erkenningsnummer en hoeveelheid)
- de huidige types van niet-chemisch beheer

De inventaris is een onderdeel van het planningsdocument A en wordt ingediend vóór 1 juni 2003.

3.1.3. Evaluatie van het actieprogramma en rapportering

(in te dienen document: rapporteringsdocument A - bijlage 1, p. 163)

Vóór 1 april 2004 wordt het rapporteringsdocument ingediend waarin de acties die in 2003 genomen werden om tot een nulgebruik te komen, beschreven en beoordeeld worden. Dit geldt voor alle sporen die aan bod komen in het actieprogramma. Naar analogie met het planningsdocument wordt ook hier het geheel in een samenvattende tabel gegoten.

Samen met het rapporteringsdocument A wordt de inventaris van 2003 ingediend. Hier wordt voor verhardingen en groen afzonderlijk opgegeven:

- het huidige gebruik van bestrijdingsmiddelen (oppervlakte, product, erkenningsnummer en hoeveelheid)
- de huidige types van niet-chemisch beheer

De inventaris van 2003 is een onderdeel van het rapporteringsdocument A.

3.2. Reductieprogramma voor een afwijking op het nulgebruik

3.2.1. Werkwijze

Wanneer geopteerd wordt voor een stapsgewijze afbouw naar een nulgebruik, wordt een reductieprogramma opgesteld waarin een afwijking wordt gevraagd op de verbodsbepalingen in het decreet (tabel 2).

Het stappenplan (de fasering van het reductieprogramma) legt de minimale vereisten vast waaraan het reductieprogramma moet voldoen binnen een maximale uitvoeringstermijn. Het stappenplan kan ook versneld doorlopen worden. De gemaakte keuze wordt aangegeven in de beleidsoptie.

Het stappenplan bestaat uit een beleidsoptie en drie actieprogramma's. De drie actieprogramma's hebben verschillen naar toepassingsgebied en uitvoeringstermijn. Uiterlijk op 31 december 2014 moet aan de doelstellingen van het decreet voldaan zijn.

Aan elk actieprogramma is een specifieke basisvereiste gekoppeld. Voor het eerste actieprogramma is dat het aanduiden van een coördinator-pesticidenreductie die instaat voor de coördinatie van de opmaak en de uitvoering van het reductieprogramma. De coördinator-pesticidenreductie fungeert als aanspreekpunt, bewaakt de voortgang van het reductieprogramma, motiveert en sensibiliseert al wie betrokken is, informeert het bestuur over de voortgang en doet het nodige om in orde te zijn met de bepalingen van het decreet. Voor het tweede actieprogramma moet op minimum 20% van het areaal van de openbare dienst met

een deelproject gestart worden. Dit deelproject moet progressief uitgebreid worden naar het volledige areaal in het derde actieprogramma.

Na afloop van het reductieprogramma (uiterlijk eind 2014) is het alleen nog mogelijk om in uitzonderlijke gevallen een tijdelijke afwijking van het nulgebruik te bekomen, zoals voorzien in artikel 3, derde lid van het decreet.

3.2.2. Planning

1. Beleidsoptie voor een afwijking op het nulgebruik

(in te dienen document: beleidsoptie - bijlage 1, p. 165)

De beleidsoptie geeft het engagement weer dat de openbare dienst aangaat om aan het decreet te voldoen. Hiervoor kan de dienst – in het maximale scenario – voor drie actieprogramma's opteren. In de beleidsoptie wordt deze aanpak gemotiveerd, zowel de inhoudelijke als de ruimtelijke stappen en de uitvoeringstermijn binnen welke dit vermoedelijk zal gebeuren. Hierbij wordt rekening gehouden met de maximale termijnen uit het stappenplan. De beleidsoptie wordt ingediend vóór 1 juni 2003.

Voor alle duidelijkheid wordt nogmaals vermeld dat het scenario met drie actieprogramma's tot en met 2014 een maximaal scenario is voor wat de overgangstermijn betreft, maar een minimaal scenario is voor wat de eigenlijke reductie betreft. Elke openbare dienst kan opteren om bijvoorbeeld het volledige reductieprogramma in één actieprogramma uit te werken en uit te voeren in een korte periode.

2. Eerste actieprogramma

(in te dienen document: planningsdocument B - bijlage 1, p.166)

Het eerste actieprogramma geldt voor het volledige areaal van de openbare dienst. Met 'het areaal' wordt de volledige oppervlakte van terreinen (verhard, onverhard en groenzone) bedoeld die eigendom zijn van de openbare dienst en/of onder het beheer van de dienst vallen.

In dit actieprogramma komen de volgende sporen aan bod:

- Spoor 1: sensibilisatie van de medewerker
- Spoor 2: risico-evaluatie van bestrijdingsmiddelen

Sensibilisatie is in feite een permanent aandachtspunt dat van belang is voor het welslagen van het reductieprogramma. De risico-evaluatie start in 2004 voor het volledige areaal van de openbare dienst en gaat door tot zolang er nog bestrijdingsmiddelen gebruikt worden.

Gezien deze acties een permanent karakter hebben, loopt de uitvoeringstermijn van 1 januari 2004 tot uiterlijk 31 december 2014 of tenminste tot zolang er bestrijdingsmiddelen gebruikt worden.

Samen met het planningsdocument wordt een inventaris van het voorgaande jaar ingediend (in dit geval 2002). Hier wordt voor verhardingen en groen afzonderlijk weergegeven:

- het huidige gebruik van bestrijdingsmiddelen (oppervlakte, product, erkenningsnummer en hoeveelheid)
- de huidige types van niet-chemisch beheer

De inventaris is een onderdeel van het planningsdocument B. Het planningsdocument B wordt ingediend vóór 1 juni 2003.

3. Tweede actieprogramma

(in te dienen document: planningsdocument C - bijlage 1, p. 168)

Het tweede actieprogramma bestaat uit de uitvoering van drie sporen voor een deelproject. In eerste instantie wordt een deelproject afgebakend dat minstens 20% van het volledige areaal van de openbare dienst beslaat en een representatief staal is van de te beheren oppervlakten (bv. voor een stad of gemeente minstens 1 begraafplaats, 1 sportveld, 1 speeltuin of crèche, 1 school, verhardingen en openbaar groen...). Hiervoor is eerst een aflijning en inventarisatie nodig van de verschillende types openbaar terrein. Vervolgens wordt een deelproject afgebakend waarin van de verschillende types een representatief areaal werd opgenomen.

Binnen dit deelproject komen de volgende sporen aan bod:

- Spoor 3: sensibilisatie van de burger
- Spoor 4: beheer van kruidgroei op verhardingen
- Spoor 5: beheer van groenzones

Voor het beheer van kruidgroei op verhardingen zal binnen het deelproject geleidelijk een niet-chemisch beheer ingevoerd worden. De groenzones worden vanaf de start van het deelproject zonder bestrijdingsmiddelen beheerd. Er is ook communicatie met de burgers om hen op de hoogte te brengen van het nieuwe beheer en om de tolerantie voor het natuurlijker beheer te verhogen. De uitvoeringstermijn van het tweede actieprogramma loopt van 1 januari 2005 tot uiterlijk 31 december 2008.

Planningsdocument C wordt ten laatste op 1 april 2004 ingediend. Als bijlage voegt u een kaartblad 1:10.000 toe met aanduiding van de deelzone en de te beheren oppervlakten (begraafplaats, sportveld e.d.m.) binnen deze zone. Het deelproject bestaat bij voorkeur uit aaneensluitende zones. Wanneer dit niet mogelijk is worden verschillende kaartbladen ingediend.

Samen met het planningsdocument wordt een inventaris van het voorgaande jaar ingediend (in dit geval 2003). Hier wordt voor verhardingen en groen afzonderlijk weergegeven:

- het huidige gebruik van bestrijdingsmiddelen (oppervlakte, product, erkenningsnummer en hoeveelheid)
- de huidige types van niet-chemisch beheer

De inventaris is een onderdeel van het planningsdocument C.

4. Derde actieprogramma

(in te dienen document: planningsdocument D - bijlage 1, p. 170)

Het derde actieprogramma betekent een progressieve uitbreiding van het deelproject naar het volledige areaal. Dezelfde sporen als in het tweede actieprogramma komen hier aan bod:

- Spoor 3: sensibilisatie van de burger
- Spoor 4: beheer van kruidgroei op verhardingen
- Spoor 5: beheer van groenzones

De uitvoeringstermijn van het derde actieprogramma loopt tot uiterlijk 31 december 2014.

Het planningsdocument D wordt ingediend vóór 1 april 2009 (of vroeger als sneller met het derde actieprogramma gestart wordt). In het derde actieprogramma wordt geen inventaris gevraagd voor het voorgaande jaar. Deze wordt immers ingediend samen met het rapporteringsdocument B.

3.2.3. Rapportering

Jaarlijkse rapportering

(in te dienen document: rapporteringsdocument B - bijlage 1, p. 171)

Vanaf 2005 wordt jaarlijks vóór 1 april gerapporteerd over de voortgang van de actieprogramma's. Omdat het eerste actieprogramma doorloopt (tot uiterlijk 2014) en dus overlapt met het tweede en derde actieprogramma, wordt in de laatste twee ook telkens gerapporteerd over de voortgang van het eerste. Het rapporteringsdocument bevat een opsomming van de acties, zoals aangenomen in de actieprogramma's met inbegrip van een beoordeling van de voortgang. Voorts wordt gevraagd naar een tijdschema waarbinnen de activiteiten gerealiseerd werden en het werkelijk budget. Het rapporteringsdocument bevat een samenvattende tabel die moet worden ingevuld.

Bij de jaarlijkse rapportering is het mogelijk aanpassingen door te voeren aan het actieprogramma. Acties kunnen dus opnieuw gedefinieerd en gemotiveerd worden. Dit is toegestaan zolang dit kan gekaderd worden binnen de doelstellingen van het lopende actieprogramma.

Samen met rapporteringsdocument B wordt een inventaris van het voorgaande jaar ingediend. Hier wordt voor verhardingen en groen afzonderlijk opgegeven:

- het huidige gebruik van bestrijdingsmiddelen (oppervlakte, product, erkenningsnummer en hoeveelheid)
- de huidige types van niet-chemisch beheer

De inventaris is een onderdeel van het rapporteringsdocument B.

Colofon

Verantwoordelijk uitgever

Jean-Pierre Heirman
Directeur-generaal AMINAL

Samenstelling en redactie

Velt vzw in samenwerking met
het Laboratorium voor Fytofarmacie van de UG en
IGO-Leuven

Coördinatie en eindredactie

afdeling Water

Grafische vormgeving

Sign Box

Druk

Druk in de Weer

Fotografie

Velt vzw,
IGO-Leuven,
de Vereniging voor Openbaar Groen,
afdeling Water en
afdeling Bos en Groen

Voor meer informatie

AMINAL afdeling Water
Alhambra-gebouw
Emile Jacquainlaan 20, bus 5
1000 Brussel
tel. 02 553 21 11
fax 02 553 21 05
e-mail: water@lin.vlaanderen.be

Depotnummer

D/2002/3241/402

Dit draaiboek is tot stand gekomen in opdracht van de afdeling Water van de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL). Het is ontwikkeld door Velt vzw in samenwerking met het Laboratorium voor Fytofarmacie van de Universiteit Gent en IGO-Leuven. Het draaiboek is gebaseerd op bestaande literatuur en ervaringen uit binnen- en buitenland.

Bij aanvang van het project werd een begeleidingscomité samengesteld bestaande uit vertegenwoordigers van:

het Kabinet van Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw, de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (directoraat-generaal, afdeling Bos en Groen, afdeling Land en afdeling Natuur), de Administratie Wegen en Verkeer (afdeling Wegenbeleid- en beheer), de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid Voedselketen en Leefmilieu, het Ministerie van Landsverdediging, de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen, het Havenbedrijf van Antwerpen, Biac (Brussels International Airport Company), De Lijn, de Vereniging voor Vlaamse Provincies, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, de Vereniging voor Openbaar Groen, Phytofar, de Bond Beter Leefmilieu, het Provinciaal Centrum voor Milieuonderzoek, het Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw, het Provinciaal Instituut voor Hygiëne.

Het draaiboek is gratis te verkrijgen via de Vlaamse Infolijn, met een maximum van twee exemplaren per openbare dienst.

Het draaiboek kan ook gedownload worden op:

www.zonderisgezonder.be

Vanaf 1 mei 2003 zal daar bovendien regelmatig nieuwe informatie beschikbaar zijn omtrent de reductie van bestrijdingsmiddelen.